

**Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди
Кафедра філософії
Інститут вищої освіти НАПН України
Польське Товариство філософської педагогіки
імені Броніслава Ф. Трентовського (TRF)**

**Під знаком Григорія Сковороди:
зоряний час української культури**

**МАТЕРІАЛИ
IV міжнародної науково-практичної конференції**

***«Гуманістична філософія освіти як складова успішних посттоталітарних
трансформацій»
(6-7 грудня 2018 року)***

**Харків
ХНПУ- 2019**

- Флоринський* – Флоринський Ів. Григорій Сковорода – предтеча українського євангелізму. – Торонто, 1956. – 71 с.
- Харламов* – Харламов И. Духоборцы // Русская мысль. – 1884. – Кн. XI (Ноябрь). – С. 138–161.
- Чернега 2005* – Чернега Т. М. Про вплив світобачення Григорія Сковороди на українське духовне християнство (друга половина XVIII – перша половина XIX ст.) // Компаративістські дослідження релігії. Вип. 5: Соціально-філософські аспекти релігієзнавства. – Одеса: Наука і техніка, 2005. – С. 105–113.
- Чернега 2007* – Чернега Т. М. Український філософ Г. С. Сковорода та російська раціоналістична секта духоборів у полеміці з офіційною церквою // Чернега Т. М. Раціональне та містичне у філософії Григорія Сковороди. – Одеса: Астропринт, 2007. – С. 168–181.
- Чижевський* – Чижевський Дм. Філософія на Україні (спроба історіографії). – Прага: Сіяч, 1926. – 200 с.
- Шугаєва* – Шугаєва Л. Молокани і духобори: суспільно-духовні витоки і порівняльний аналіз віровчення // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Вип. 13. – Рівне: Рівненський державний гуманітарний університет, 2008. – С. 161–167.
- Эккартсгаузен* – Эккартсгаузен. Ключ к тайнам природы. – Санкт-Петербург, 1804. – Ч. I. – 347 с.; Ч. II. – 350 с.; Ч. III. – 293 с.; 1821. – Ч. IV. – 304 с.
- Эшер* – Эшер Г. М. Молоканы или христиане-спиритуалисты восточной России // Вестник Европы. – 1879. – Кн. 9 (Сентябрь). – С. 368–384.
- Asher* – Asher G. M. The Malakani, or Spiritual Christians in Eastern Russia // Appletons' Journal: a magazine of general literature. – 1879. – Vol. 7. – Issue 5. – November. – P. 437–445.
- Čyževskýj* – Čyževskýj D. Skovoroda-Studien. I. Skovoroda und Angelus Silesius // Zeitschrift für slavische Philologie. – 1930. – Bd. VII. – S. 1–33.

НІМЕЦЬКИЙ ДОСВІД РОЗБУДОВИ ГУМАНІСТИЧНОЇ ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ПОДОЛАННЯ ЗАЛИШКІВ ТОТАЛІТАРИЗМУ В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

М. Култаєва, м. Харків

Сковородинівська філософська традиція є своєрідним щепленням проти тоталітаризму. Філософія свободи, яка ніколи не зникала у просторі української культури, завжди була альтернативою філософії обов'язку, яка у комуністичній ідеології трансформувалась у філософію зобов'язань перед державою та етику служіння. Латентне звернення Г. Сковороди до німецької філософської спадщини, передусім до її гуманістично-освітнього і просвітницького потенціалу можна розглядати як вказівку вчитись на чужих помилках, заощаджуючи енергію суспільства для соціальної і культурної творчості.

Ця настанова набуває особливого значення у добу пізнього Модерну, у культурних рамках якого відбувається національне самоствердження

незалежної України, що, в свою чергу, передбачає подолання залишків тоталітаризму та рудиментів тоталітарних освітніх та виховних практик. У середині минулого століття німці, надихаючись закликом «опрацювати минуле» викорінювали залишки тоталітаризму. Цей досвід з певними коректурами можна застосовувати на пострадянському просторі. Його суттєвою складовою є самокритика як інструмент самопізнання німців. Тут передусім йдеться про критичний і порівняльний аналіз процедур визначення національної ідентичності, які у німців спирались на міф про походження та специфіку національної ментальності.

Як свідчить німецький досвід, міф про походження і расову вищість, попри притаманну йому силу навіювання та енергетику масового психозу, створював певні складнощі у практиках національно-патріотичного виховання, бо просторові координати малої і великої Батьківщина не узгоджувались з їхньою темпоральною визначеністю. Мала Батьківщина була представлена реально існуючими містами і селами, не однаково охопленими хвилею індустріалізації, вона мала свою історію і традиції, свої, локально обумовлені життєві проблеми. Велика ж Батьківщина конституювалась як паралельний уявний простір втілення германського духу, який перетворювався на реальну силу, коли йшлося про руйнацію структур Ваймарської республіки. Ця уявна Батьківщина час від часу з'являлась на обрії німецької історії. Але в ідеології націонал-соціалізму «Нова Німеччина» постає антропологічною антиутопією, де уявлення, мрії та дійсність утворюють своєрідну онтологію штучного національного німецького буття з ірраціональною домінантою. Н. Еліас, вказуючи на таку розколотість самосвідомості пересічних німців, розкриває, через порівняння з британцями, уразливі моменти німецького патріотизму, сформованого та ірраціональній основі: «Німцям завжди бракувало британської реалістичної самооцінки своїх національних досягнень і культурної своєрідності, у німців вони значно перебільшувались, а їхня самосвідомість вибудовувалась на колективних фантазіях про переваги над усіма іншими

народами світу, через це утворювалась прірва між національним ідеалом і національною дійсністю. ... Англійський патріотизм не був романтичним. Англійці, як і німці, також часто задля його посилення звертались до минулого. Але у їхньому образі Англії й дотепер минуле не відірване від сучасного. Минуле не сприймається як щось набагато величне за сьогодення» [Elias, 1992: S.419-420].

Отже, перевагою англійців було чітке і позбавлене ілюзій уявлення щодо своєї ідентичності. Їхнє національно-патріотичне виховання не припускало фольклорного колективного марнославства і органічно вписувалось у програму «виховання джентльмена», де самоповага і повага до співвітчизників незалежно від раси і соціального статусу є самозрозумілими. Повертаючись до характеристики німців, Еліас робить висновок, що вони мали досить нечіткі уявлення про себе і свою країну, керуючись власною міфотворчістю та героїзацією ірраціональних вчинків, скерованих волею, а не розумом. Суто німецьким, за спостереженнями Еліаса, завжди залишався «світогляд» (Weltanschauung) як особливий різновид віри: «Німці відчували, що бути німцем є цінністю (Wert), але у чому полягає ця цінність, – відповідь на це була занадто розмитою. Думки щодо цього дуже різнились. У минулому, коли Німеччина була слабкою, національна гордість представників середнього класу, який підіймався у країні, ґрунтувалась на спільних досягненнях у науці, літературі, філософії та музиці, отже, трималась на культурі. ... Само слово «Німеччина» для німецького вуха було дивовижним, воно пробуджувало асоціації з чимсь надзвичайним, з харизмою, що межувала зі святістю. У нормальному житті те, що зветься «бути німцем», майже не накладало на людину будь-яких зобов'язань, хіба що на можновладців та авторитарних особистостей» [Elias, 1992: S. 420-421].

Ці моменти було покладено у нову філософію освіти і виховання, де національно-етнічна аргументація була витіснена орієнтацією на загально-людські цінності і супроводжувалась посиленням етичної складової у

викладанні історії і літератури у школі. Національно-патріотичне виховання також змінило розташування акцентів в бік етики відповідальності із урахуванням феномену мультикультурності, який все більше впливає на суспільне життя в національно організованих соціумах. Стратегія «опрацювання минулого» у Німеччині виявилась продуктивною, але не тільки через волю суспільства до змін, а й завдяки підтримці цього проекту світовою спільнотою. Процедури реєдукації німців, що проводились в окупаційних зонах, поступово перетворились на позбавлені зовнішнього примусу практики демократичного виховання.

Радянський тоталітаризм фактично залишився «недоопрацьованим» як у площині соціальної психології, так і на рівні повсякденності. Через це моделі прийняття рішень і мобілізації ресурсів, притаманні тоталітарним суспільствам, даються взнаки в українському суспільстві і перешкоджають його демократизації.

Посилання

Elias N.(1992). Studien über die Deutschen. Machtköpfe und Habitusentwicklung im 19. und 20. Jahrhundert. Frankfurt am Main: Suhrkamp Taschenbuch.

ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ПРОБЛЕМИ ДІЯЛЬНОСТІ РАД ПРИ ПОПЕЧИТЕЛЯХ НАВЧАЛЬНИХ ОКРУГІВ (XIX – ПОЧАТОК XX СТОЛІТТЯ)

А.Д. Балацинова, м. Харків

Джерельну базу проблеми діяльності рад при попечителях навчальних округів досліджуваного періоду становлять: актові, діловодні, статистичні документи, періодична преса.

Актові документи. До даної групи джерел належать законодавчі та нормативні документи (укази, закони, постанови, розпорядження, накази, циркуляри, положення, статuti вищих і середніх навчальних закладів, інструкції), опубліковані у «Повному зібранні законів Російської імперії», «Збірнику постанов по Міністерству народної освіти», «Збірнику розпоряджень по Міністерству народної освіти», «Журналі Міністерства народної освіти»,